

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

О. П. Савчук

Педагогічна підтримка особистісної самореалізації майбутніх учителів

Програма спецкурсу

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

О. П. Савчук

**Педагогічна підтримка
особистісної самореалізації майбутніх учителів**

Програма спецкурсу

*Для студентів, магістрантів, учителів, кураторів,
викладачів вищих педагогічних навчальних закладів,
а також для тих, хто цікавиться проблемами
педагогічної підтримки в освіті*

Одеса
2011

ББК: 74.580+74.584.738.1

УДК: 378.147+378.4+378.1

Рецензенти:

Г.Х.Яворська, доктор педагогічних наук, професор

І.Ю.Бартєнєва, кандидат педагогічних наук, доцент

Рекомендовано до друку

Вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

(протокол № 1 від 29 вересня 2011 р.)

Савчук, Олена Петрівна

С12 Педагогічна підтримка особистісної самореалізації майбутніх учителів: програма спецкурсу. – Одеса: Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2011. - 62 с.

© Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К.Д.Ушинського», 2011 р.

© О.П.Савчук, 2011р.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	4
Тематичний план спецкурсу.....	7
Зміст спецкурсу.....	9
Тематика лекційних занять.....	12
Тематика практичних занять.....	15
Завдання для самостійної роботи студентів.....	25
Рекомендована література.....	38
ДОДАТОК 1	40
а) Гра “Телефон довіри”.	
б) Метод «Портфоліо»	
ДОДАТОК 2	44
а) Анкета «Мобілізація власних ресурсів особистості».	
б) Вправа «Самокритика».	
с) Рефлексія на саморозвиток (Л.Н.Бережнова).	
ДОДАТОК 3	48
а) Вправа «Мій образ у професії».	
б) Діагностика реалізації потреби у саморозвитку.	
с) Гра “Прес-конференція” на тему “Мої стратегії творчого саморозвитку”.	
д) Самооцінка творчого потенціалу особистості.	
е) Діагностика комунікативних і організаційних схильностей (КОС - 2)	
ДОДАТОК 4	55
Практичні поради, до яких варто прислухатися (За книгою Михайлова Н. Н., Юсфин С.М. Педагогика поддержки: Учебно-методическое пособие.- М.: МИРОС, 2001.—208 с.).	
ДОДАТОК 5	57
Пам’ятка для викладачів - педагогів.	

Пояснювальна записка

Сьогодні суспільству потрібні ініціативні та творчі люди, самостійні фахівці, здатні постійно удосконалювати та розвивати свою особистість і професійну діяльність. Суспільство зацікавлене в усвідомленому виборі соціально схвалених цінностей молодого людини. Метою сучасної вищої освіти є забезпечення належних умов для професійної самореалізації майбутніх спеціалістів. Професійне самовизначення є можливим за умови реалізації потреби в особистісній самореалізації та від підтримки, яку студент може і повинен отримати від педагогічного колективу та навчального закладу, в якому він навчається.

Важливим завданням вищої школи України на сучасному етапі являється гуманізація процесу навчання, яка знаходить своє вираження у тому, що поряд з педагогічними цілями навчання велику увагу приділяють цілям розвитку тих, хто навчається, формуванню їх індивідуальності, активної життєвої позиції, в постійному прагненні самої особистості до досягнення вищих рівнів саморозвитку. Відбувається поступове переосмислення у тому, що необхідно студентів вишу забезпечити не тільки професійними знаннями, навичками та вміннями, але й приділити велику увагу їх особистісному та професійному розвитку.

Вважаючи навчально-професійну діяльність важливою сферою самовираження студента, відзначаємо, що невдачі у навчанні, помилки та розчарування містять у собі внутрішню причину - нереалізованість студентом себе, власної індивідуальності, неповторності, гідності, унікальності. Це є основою незадоволеності, що уповільнює рух самореалізації і саморозвитку майбутніх учителів у подальшій професійній діяльності.

Однією з найскладніших проблем на сучасному етапі розвитку освіти є створення умов для повноцінної особистісної самореалізації молодого людини. Для того, щоб майбутні учителі самостійно прагнули до постійного вдосконалення, розвивались й особистісно самореалізовувались - необхідна цілеспрямована педагогічна підтримка професорсько – викладацького складу навчального закладу, метою якої є особистісна

самореалізація майбутнього учителя під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі.

Аналіз наукової літератури свідчить про недостатній рівень теоретичної та практичної розробленості зазначеної проблеми та показав відсутність робіт, присвячених питанню педагогічної підтримки особистісної самореалізації майбутніх учителів у процесі навчання у вишу. Виникає необхідність в розробці спеціального курсу «Педагогічна підтримка особистісної самореалізації майбутніх учителів» який дозволяє ознайомити викладацький колектив з організацією педагогічної підтримки дітей та майбутніх учителів, з ефективними прийомами роботи; дозволяє індивідуалізувати освітній маршрут студентів, здійснити суб'єктну особистісну самореалізацію, інтегрувати основні види діяльності студентів.

Мета і завдання даного спецкурсу направлені на:

- ознайомлення, засвоєння, узагальнення знань з теоретико – методологічних, практичних, методичних аспектів організації педагогічної підтримки особистісної самореалізації в освіті;
- визнання студента у необхідності реалізувати максимально весь свій внутрішній потенціал для досягнення бажаного результату;
- підтримку активності студента, на цілеспрямований розвиток особистісних, пізнавальних і професійних інтересів;
- налагодження моніторингу особистісної самореалізації студентів під час навчання.

Спецкурс розрахований на 54 години, з них: лекційних (18 годин), практичних (18 годин), та самостійних (18 годин) навчального навантаження студентів, відповідає кредитно – модульній системі ЕСТС. Кількість модулів – 2.

Спецкурс складають 2 модулі. Перший модуль «Теоретичні засади педагогічної підтримки особистісної самореалізації». Другий модуль «Модель взаємодії суб'єктів навчально – виховного процесу в організації педагогічної підтримки особистісної самореалізації».

Теоретична частина спецкурсу (18 годин) передбачає забезпечення теоретичною підготовкою студентів щодо визначеного аспекту педагогічної діяльності, оволодіння знаннями з організації надання педагогічної підтримки, з особливостями цієї специфіки роботи, її формами, видами, етапами діяльності. У ході занять розглядаються принципи, методи особливої педагогічної діяльності, що істотно відрізняється від діяльності щодо організації навчання і виховання. У освітній практиці модель педагогічної підтримки представляє собою різні тактики діяльності учителя, педагога по відношенню до проблем особистості. Ці тактики забезпечують умови безпеки особистості при отриманні нею досвіду самостійних дій, допомагають впоратися з емоційними переживаннями та проблемами і спрямовують перехід проблеми в діяльність по її вирішенню. Проводиться різна класифікація моделей педагогічної підтримки. Аналізується зміст педагогічної підтримки учителів, кураторів і викладачів вишу. Пропонується розгляд власно створеної моделі.

Практичні заняття передбачають підготовку та захист рефератів, проведення дискусій, ігор, бесід, усних опитувань, аналіз та розв'язування різноманітних тематичних ситуацій. Комплекс підібраних методик та діагностик дозволяє усвідомити майбутнім учителям важливість розвитку своєї особистості, надають можливість простежити, виявити, розкрити та реалізувати потенційні можливості студентів, активізувати їх творчий потенціал, вивести на активну взаємодію з учасниками навчально – виховного процесу.

Після закінчення спецкурсу слухачі зможуть відрізнити діяльність по педагогічній підтримці від будь-якої іншої педагогічної діяльності; визначати, якому типу проблеми відповідає та, або інша тактика педагогічної підтримки; закріпити алгоритм діяльності по наданню педагогічної підтримки особистості, яка потребує цієї підтримки.

Комплекс визначених методик та діагностик, спрямованих на забезпечення розвитку особистісної самореалізації, дозволяють дізнатись

більше про власні можливості і шляхи реалізації закладеного творчого потенціалу майбутнім учителям.

Розглянута структура спецкурсу «Педагогічна підтримка особистісної самореалізації майбутніх учителів» дозволяє виявити й усунути перешкоди та труднощі, які заважають студентам особистісно розвиватись під час навчання, дозволяє здійснити суб'єктну взаємодію та сприяє розкриттю власних ресурсних можливостей та потреб майбутніх учителів, оскільки не кожен потенційно спроможний майбутній вчитель природничих дисциплін розкривати й реалізовувати власний потенціал.

Спецкурс може бути корисним для студентів магістрантів, учителів, викладачів вищих педагогічних навчальних закладів, а також для тих, хто цікавиться проблемами педагогічної підтримки в освіті.

Тематичний план спецкурсу «Педагогічна підтримка особистісної самореалізації майбутніх учителів»

№ п/п	Модулі	Форма занять і кількість годин			
	Змістовий модуль	Лекції	Практичні	Самостійна робота	Разом
Модуль № 1					
Теоретичні засади педагогічної підтримки особистості					
1.	Феномен педагогічної підтримки в освіті	2	-	2	4
2.	Реалізація ідей підтримки в діяльності зарубіжних педагогів.	2	2	2	6
3.	Педагогічна підтримка дитини у вирішенні особистісно значущої для неї проблеми: етапи і умови здійснення.	2	2	2	6
4.	Гуманістична позиція викладача. Педагогічна підтримка соціалізації й індивідуалізації особистості.	-	2	2	4

5.	Характеристика тактик як частин цілісної стратегії педагогічної підтримки.	2	2	2	6
Модуль № 2 Модель взаємодії суб'єктів навчально – виховного процесу в організації педагогічної підтримки особистісної самореалізації студентів					
6.	Студентство як особлива група суспільства. Особистісний розвиток майбутніх учителів.	2	2	2	6
7.	Особистісна та професійна самореалізація майбутніх учителів.	2	2	2	6
8.	Загальна класифікація моделей педагогічної підтримки.	2	2	2	6
9.	Зміст педагогічної підтримки куратора і викладача вищу.	2	2	-	4
10.	Модель педагогічної підтримки особистісної самореалізації майбутніх учителів.	2	2	2	6
Всього		18	18	18	54

Зміст спецкурсу

«Педагогічна підтримка особистісної самореалізації майбутніх учителів»

Модуль 1. Теоретичні засади педагогічної підтримки особистості

Тема 1. Феномен педагогічної підтримки в освіті

План

1. Сутність понять: «педагогічна підтримка», «допомога», «підтримуюче навчання» у психолого – педагогічній літературі.
2. Види та форми надання педагогічної підтримки
3. Функції та принципи, на яких заснована ідея педагогічної підтримки.

Тема 2. Реалізація ідей педагогічної підтримки в діяльності зарубіжних педагогів

План

1. Розгляд термінів, які використовуються в зарубіжних країнах для позначення педагогічної підтримки.
2. Аналіз проблем, що заважають педагогам в шкільній практиці будувати діяльність по ефективній підтримці.
3. Загальні риси вчителів, які спрямовують діяльність з надання педагогічної підтримки.

Тема 3. Педагогічна підтримка дитини у вирішенні особистісно значущої для неї проблеми: етапи і умови здійснення

План

1. Сутність понять: «проблема», «педагогічна проблема».
2. Специфіка надання підтримки дитині при виникненні проблем.
3. Успіх «споживання» та успіх «подолання».
4. Розгляд позицій «Визнання», «Страховки», «Співпраці».

Тема 4. Характеристика тактик як частин цілісної стратегії педагогічної підтримки

План

1. Призначення тактик в стратегії педагогічної підтримки.
2. Професійне кредо тактики «захисту».
3. Тактика «допомоги» — підтримка самореалізації особистості в ситуації проблеми.
4. Кредо тактики «сприяння».

Тема 5. Студентство як особлива група суспільства. Особистісний розвиток майбутніх учителів

План

1. Вікова періодизація студентської молоді.
2. Сутність понять: «студентство», «особистість», «розвиток», «особистісний розвиток».
3. Самокеруючий механізм особистості. Сутність поняття: «потреби», «здібності», «нахили», «Я-концепція».
3. Розвиток особистості. Чинники, які впливають на розвиток особистості: природні, соціальні.
4. Спадковість як чинник розвитку особистості, завдатки, здібності.
5. Середовище як чинник розвитку особистості. Взаємодія соціальних і природних чинників в розвитку особистості.

Модуль №2 Модель взаємодії суб'єктів навчально – виховного процесу в організації педагогічної підтримки

особистісної самореалізації студентів

Тема 6. Особистісна та професійна самореалізація майбутніх учителів

План

1. Сутність понять: «особистість», «самореалізація», «особистісна самореалізація», «професійна самореалізація» у психолого – педагогічній літературі.

2.Особистісна самореалізація студента. Умови, фактори та чинники розвитку особистості.

3.Професійна самореалізація студента у вишу. Етапи, умови, засоби розвитку професійної самореалізації.

Тема 7. Загальна класифікація моделей педагогічної підтримки

План

- 1.Сутність понять: «модель», «модельне уявлення».
- 2.Модель педагогічної підтримки О.С.Газмана.
- 3.Модель індивідуальної педагогічної підтримки Е.В.Бондаревської.
- 4.Теоретична модель організації педагогічної підтримки М.А.Аксіньєвої

Тема 8. Зміст педагогічної підтримки куратора і викладача вишу

План

- 1.Робота діяльності куратора ВН: мета, завдання, функції.
- 2.Вимоги до куратора, які здійснюють педагогічну підтримку.
- 3.Прийоми надання педагогічної підтримки, допомоги і співпраці викладацьким колективом.
- 4.Розгляд змісту діяльності куратора по педагогічній підтримці студента в освітньому просторі вузу за (О.Ю.Шлюбуль). Таблиця № 4.

Тема 9. Модель педагогічної підтримки особистісної самореалізації майбутніх учителів.

План

- 1.Визначення мети, завдань педагогічної підтримки особистісної самореалізації майбутніх учителів.
- 2.Умови здійснення педагогічної підтримки.
- 3.Принципи, підходи педагогічної підтримки особистісної самореалізації майбутніх учителів.
- 4.Етапи спільної діяльності педагога з особистістю.

Тематика лекційних занять

Модуль 1 *«Теоретичні засади педагогічної підтримки особистості»* є вступним для студентів та знайомить їх з новою специфікою діяльності, яка спрямована на надання педагогічної підтримки – особистості, озброює необхідними знаннями про сутність таких понять як: «педагогічна підтримка», «допомога», «підтримуюче навчання», які розглядаються у психолого – педагогічній літературі. Розглядають ідеї педагогічної підтримки у Зарубіжжі. Знайомить з специфічними видами та різноманітними формами прояву педагогічної підтримки. Описує тактики прояву педагогічної підтримки. Розкриває функції та принципи, на яких заснована ідея педагогічної підтримки. Дозволяє визначити загальні риси вчителів, які педагогічно підтримують оточуючих людей. Дозволяє побачити та порівняти педагогічну діяльність та діяльність по педагогічній підтримці, знайти спільне та відмінне.

До змісту модуля входять чотири лекції:

Лекція1. Феномен педагогічної підтримки в освіті.

Лекція2 Реалізація ідей підтримки в діяльності зарубіжних педагогів.

Лекція3. Педагогічна підтримка дитини у вирішенні особистісно значущої для неї проблеми: етапи і умови здійснення.

Лекція4. Характеристика тактик як частин цілісної стратегії педагогічної підтримки.

У лекції 1 розкривається специфіка педагогічної підтримки, проводиться аналіз психолого – педагогічної літератури відповідних педагогічних понять. У кінці лекції, підводячи підсумок, звертається увага на необхідність цієї нової специфічної діяльності, яка необхідна всім і кожному незалежно від віку.

Лекція 2 носить мету - познайомити слухачів з ідеями педагогічної підтримки інших країн, проаналізувати роботу наставників, тьюторів та класних керівників у країнах Великобританії, США та Нідерландах. Побачити відмінне та спільне.

Лекція 3 відкриває уявлення слухачів про перешкоди, проблеми, труднощі, з якими доводиться зустрічатися студентам (учням) під час навчання. Розглядають поняття: «проблема», «педагогічна проблема». Слухачі знайомляться з етапами надання педагогічної підтримки, коли з'являються проблеми, з якими особистість не в змозі впоратись. Проводиться розгляд успіху «споживання» та успіху «подолання», з'ясовується їх сутність, робиться порівняльний аналіз. Аналізується зміст трьох позицій педагогічної підтримки «Визнання», «Страховка», «Співпраця».

Лекція 4 спрямована на знайомства з проявом тактики, як частин цілісної стратегії педагогічної підтримки. Розглядається призначення тактик в стратегії педагогічної підтримки. Окремо визначається та аналізується професійне кредо тактики «захисту», тактики «допомоги», тактики «сприяння». Розглядається підтримка особистості в ситуації проблеми.

Модуль 2 *«Модель взаємодії суб'єктів навчально – виховного процесу в організації педагогічної підтримки особистісної самореалізації студентів»* направлений на протікання процесів проходження особистісної та професійної самореалізації. Знайомить слухачів з віковою періодизацією студентської молоді. Описує шляхи, засоби та методи реалізації студентом особистісного та професійного розвитку. Проводить загальну класифікацію моделей педагогічної підтримки в освіті, та дається опис змісту педагогічної підтримки куратора і викладачів вищу.

До змісту модуля входять п'ять лекцій:

Лекція 1. Студентство як особлива група суспільства. Особистісний розвиток майбутніх учителів.

Лекція 2. Особистісна та професійна самореалізація майбутніх учителів.

Лекція 3. Загальна класифікація моделей педагогічної підтримки.

Лекція 4. Модель педагогічної підтримки особистісної самореалізації майбутніх учителів.

Лекція 5. Зміст педагогічної підтримки куратора і викладача вищу.

Лекція 1 проводить аналіз праць відомих педагогів, психологів, які розглядають вікову періодизацію студентства, визначаються їх нахили, психологічні зміни, які відбуваються у зазначений період. Вказується на необхідну потребу студентів особистісно самореалізовуватись, направляти весь внутрішній потенціал у реалізацію дій, знайомить слухачів з сутністю понять: «студентство», «особистість», «розвиток», «особистісний розвиток». Розглядається самокеруючий механізм особистості, в основі якого покладено: «потреби», «здібності», «нахили», «Я-концепція» особистості. Дається аналіз розвитку особистості. Розглядається класифікація чинників, які впливають на розвиток особистості. Обговорюється спадковість. Проводиться аналіз розвитку особистості, та розглядається середовище , в якому знаходиться особистість.

Лекція 2 розкриває сутність понять: «особистість», «самореалізація», «особистісна самореалізація», «професійна самореалізація» у психолого – педагогічній літературі. Дається аналіз розгляду процесу особистісної самореалізації студента. Визначаються необхідні умови для розвитку студентів, описуються фактори розвитку, та чинники, які дозволяють здійснити особистісну самореалізацію. Окремо приділяється увага питанню професійної самореалізації студентів вишу. Визначаються її етапи, умови, засоби розвитку.

Лекція 3 знайомить слухачів з такими поняттями як: : «модель» та «модельне уявлення». Пропонує розглянути різну класифікацію моделей педагогічної підтримки: О.С.Газмана, Е.В.Бондаревської, М.А.Аксінєвої. Аналізується специфіка даних моделей, їх направленість, етапи діяльності, засоби та шляхи впровадження.

Лекція 4. передбачає розгляд змісту педагогічної підтримки куратора і викладача вишу, визначається мета, завдання та функції цієї діяльності. Описуються вимоги до кураторів студентських груп, які здійснюють педагогічну підтримку. Розглядаються прийоми надання педагогічної підтримки, допомоги і співпраці викладацьким колективом. Проводиться аналіз змісту діяльності куратора по педагогічній підтримці

студента в освітньому просторі вузу за (О.Ю.Шлюбуль). Аналізується діяльність кураторів, викладачів, методистів.

Лекція 5 розглядає модель педагогічної підтримки особистісної самореалізації майбутніх учителів. Визначається мета, завдання педагогічної підтримки. Характеризуються умови, які забезпечують ефективне протікання процесу розвитку особистісної самореалізації майбутніх учителів. Проектуються етапи спільної діяльності педагога з особистістю, які засновані на відповідних принципах та підходах педагогічної підтримки особистісної самореалізації майбутніх учителів.

Тематика практичних занять з тем:

1.Реалізація ідей підтримки в діяльності зарубіжних педагогів.

1.Робота за Таблицею № 1 «Мета, завдання та технології надання педагогічної підтримки в зарубіжних країнах.

2.Зробіть порівняльний аналіз впровадження педагогічної підтримки в Україні із зарубіжними країнами світу.

3.Проаналізуйте основні зарубіжні моделі системи педагогічної допомоги і підтримки.

Таблиця 1

Мета, завдання та технології надання педагогічної підтримки в зарубіжних країнах (за С.В.Зайковською)

Показники	Великобританія	США	Нідерланди
Термін, що вживається	Термін, що вживається pastoral care – пасторська турбота, tutoring – опікунство, тьюторство	school-counselling and guidance – шкільне консультування і керівництво	school-counselling – шкільне консультування, pedagogical support – педагогічна підтримка
	розвиток	формування	формування

Мета	самодостатньої особистості, адаптованої до соціуму	комплексної моделі системи педагогічної та психологічної допомоги	нового погляду на освіту: освіта – діяльність, спрямована на розвиток особистості, а не просто передача певного багажу знань
Завдання	1) розвиток самостійності; 2) допомога в розвитку вмінь долати психологічні та соціальні труднощі; 3) розробка методик роботи з підлітками	1) розвинути здатність до самооцінювання, самоаналізу; 2) навчити будувати відносини з викладачами, батьками, однолітками; 3) надання допомоги в оволодінні вміннями та навичками; 4) надання допомоги в академічних досягненнях; 5) надання допомоги в профорієнтації	1) особистісна, соціальна, емоційна підтримка учнів; 2) керівництво освітнім процесом; 3) надання допомоги в профорієнтації
Технології	кожен учитель є тьютором	індивідуальна, групова, дослідна форми тьюторства	зовнішнє та внутрішнє консультування

2.Педагогічна підтримка дитини у вирішенні особистісно значущої для неї проблеми: етапи і умови здійснення

1.У табл. 2 представлена можлива динаміка зміни позицій і дій дорослого і дитини по відношенню до проблеми. Тут проблема принципово розглядається як ситуація відкритих можливостей: для дитини — стати успішним настільки, наскільки вона зможе, для педагога — надати підтримку цим можливостям.

Таблиця 2

Динаміка зміни позицій і дій дорослого і дитини по відношенню до проблеми.

Відношення дитини до себе у ситуації проблеми.	Відношення дорослого до дитини у навчальній ситуації.
Я хочу бути успішним.	Це нормально, що дитина хоче бути успішною.
Я не знаю, як це зробити.	Це нормально для дитини не знати, як це зробити.
Я не знаю, як це зробити, але хочу спробувати щось для цього робити.	Це чудово, що вона не відступає від свого бажання.
Я ризикую, роблячи те, чого не можу і чого не знаю, але якщо нічого не робити, то неможливо стати успішним.	Це абсолютно вірно. Той хто не вибирає ризик, пробу і помилку, ніколи не зможе зрозуміти і засвоїти невідоме.

2.Проаналізуйте позицію «Визнання». У чому її суть? Наведіть власний приклад з використанням цієї позиції.

3.Проаналізуйте позицію «Страховки». В яких випадках викладач використовує цю позицію?. Наведіть власний приклад, коли необхідно застосовувати вказану позицію.

4.Проаналізуйте позицію «Співпраці». В чому полягає її зміст? Підтвердіть думку власним прикладом.

5.Розіграш ситуації з успіхом «споживання», та успіхом «подолання»

6.Які ваші дії при виникненні проблеми у дитини?

7. Розіграш ситуацій.

8.Гра “Телефон довіри” Додаток 1.а).

3.Гуманістична позиція викладача. Педагогічна підтримка соціалізації й індивідуалізації особистості.

- 1.Хто із науковців приділяв увагу педагогічній підтримці «полюсу соціалізації». У чому полягає її зміст?
- 2.Перелічіть педагогів, які надавали великого значення індивідуальній педагогічній підтримці. У чому полягає її зміст?
- 3.Поясніть поняття «гуманізм», «гуманізм у дії», «гуманістична позиція»?
- 4.Що, по-вашому, повинен зробити педагог, якщо дитина не бажає слідувати його вимогам? Спробуйте віднестися критично до власної пропозиції. Знайдіть в ній слабкі сторони і запропонуйте альтернативний варіант.
- 5.Чи згодні ви з твердженням, що через освіту можлива гуманізація і демократизація суспільства? Якщо «так», то яким чином? Якщо «ні», то чому?
- 6.Диспут педагогів підтримки «соціалізації» проти педагогів підтримки «індивідуалізації».
- 7.Запишіть у зошит, які риси властиві педагогу – гуманісту. Дискусія.
- 8.Діагностика комунікативних і організаторських схильностей (КОС-2) Додаток 3.е).

4.Характеристика тактик як частин цілісної стратегії педагогічної підтримки.

Завдання1. Самоспостереження. Спробуйте зайнятися самоспостереженням, щоб з'ясувати, яка ваша власна зона «схвалення — неприйняття» іншої людини, від чого залежить зміна її меж.

Для виконання цього завдання важливі декілька умов:

- оптимістичне відношення до себе («Якщо я захочу, у мене вийде»);
- здорова самооцінка («Я зможу тільки те, що зможу. Але навіть це дасть мені можливість бути кращим»);
- націленість на дитину;

- аналітичний підхід до власного досвіду спілкування (уміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки власних вчинків).

Можливо, в цьому роздумі над собою вам допоможе виконання наступного завдання на порівняльний аналіз.

Завдання 2. Порівняльний аналіз. Письмово дайте відповіді на наступні питання:

- Що в дитині ви готові прийняти без застережень?
- Що в дитині ви готові прийняти, але за умови, якщо... (напишіть в одній колонці, що ви приймаєте, в іншій — умови, при яких ви це приймаєте)?
- Що в дитині вами без застереження не приймається? Краще, якщо це завдання ви виконаєте адресно, тобто маючи на увазі конкретну дитину. Для порівняння візьміть трьох чоловік: одного, який вам найбільш симпатичний, іншого, що викликає швидше нейтральні відчуття, третьою повинна бути та дитина, яка найбільш вас дратує.

3. Узагальніть ваші роздуми:

- Чи є що-небудь загальне в тому, що ви без застережень приймаєте в дітях, не дивлячись на різні відчуття, що випробовуються до кожного?
- Які умови і кому (собі або дитині) ви ставите як гарантію ухвалення дитини?
- Чи є що-небудь загальне у вашому неприйнятті дітей?

Завдання 3. Самооцінка творчого потенціалу особистості. Додаток 3.d)

Завдання 4. Робота за Таблицею № 3. Розгляд навчальних ситуацій, позицій та завдань педагогічної діяльності. Обговорення. Аналіз.

Таблиця 3

Дії педагога відносно студента

Відношення педагога до студента в навчальній ситуації	Позиція педагога	Завдання педагогічної діяльності
1. Це нормально, що студент хоче бути успішним.	1. Я визнаю його право бути успішним в освіті (Позиція визнання).	1. а) Створити умови для реалізації студентом своїх потреб, запитів; б) Створити умови, що гарантують захист прав студента.

2.Студент має право не знати, як це робити.	2.Я визнаю і поважаю активність студент як спосіб пізнання ним невідомого (Позиція визнання).	2.а)Створити умови для перекладу активності студента в пошукову діяльність; б)Створити умови для рефлексії результатів пошукової діяльності.
3.Студент має право ризикувати та помилятися.	3.Я визнаю доцільність ризику і цінність помилки (Позиція страховки).	3.Створити умови для страхування безпеки ризику; а)Створити умови для рефлексії помилки і проектування діяльності з урахуванням отриманого досвіду.
4.Студент здатен поступово оволодівати проектувальною діяльністю - засобом усвідомленої побудови вирішення проблеми	4.Я готовий надати йому в цьому допомогу і підтримку (Позиція співпраці)	4.а)Створити умови для висунення дитиною гіпотез можливої успішної дії (пошук і аналіз варіантів можливих дій); б)Створити умови для аналізу вибраного варіанту; в) Створити умови для рефлексії позиції, з якої проводиться вибір; г) Створити умови для розвитку договірних відносин між студентом і іншими людьми.

5.Студентство як особлива група суспільства. Особистісний розвиток майбутніх учителів.

1.Написання твору за темою «Особистістю не народжуються – особистістю стають».

2.Що на Вашу думку сприяє розвитку особистісної самореалізації.

3.Що Ви можете сказати про розвиток Вашої особистості. Чи реалізуєте Ви себе під час навчання? Як? Яким чином?

4.Анкета «Мобілізація власних ресурсів особистості»
Додаток 2.а)

5.Вправа «Самокритика» Додаток 2. б)

6.Тест «Рефлексія на саморозвиток» (Л.Н.Бережнова) Додаток 2.с).

6. Особистісна та професійна самореалізація

майбутніх учителів.

1. Що необхідно для розвитку Вашої особистісної самореалізації?
2. Що необхідно для розвитку Вашої професійної самореалізації?
3. Проведення бесід та дискусій зі студентами педагогічного університету для виявлення рівня самореалізації.

- a) Які головні результати вашого навчання?
- b) Значущість досягнутих результатів для вашого саморозвитку?
- c) Які види діяльності викликають найбільший інтерес і чому?
- d) Які види діяльності викликають труднощі і чому?
- e) Проведення дискусії на тему: “Що я ціную в людях і в житті?”

4. Після дискусії можна запропонувати кожному членові групи назвати 10 якостей, які кожен оцінює особливо високо, а також 10 найбільш значущих компонентів якостей життя. Після цього отриманий матеріал систематизувати і ранжувати.

5. Конкурс на кращий афоризм. Для цього всій групі дається завдання закінчити розпочаті пропозиції:

- ❖ найвище призначення людини це.....;
- ❖ найголовніше в житті -
- ❖ людина може бути щасливою, якщо.....;
- ❖ бути вільним - це...;
- ❖ краса врятує світ, якщо...;
- ❖ людина тільки тоді може називатися людиною, коли
- ❖ сенс творчості людини не тільки в тому, щоб.....

6. *Вправа* «Мій образ в професії». Додаток 3.а).

7. Гра “Прес-конференція” на тему “Мої стратегії творчого саморозвитку”. Додаток 3.с)

8. Діагностика реалізації потреби у саморозвитку. Додаток 3 б).

7. Загальна класифікація моделей педагогічної підтримки

Завдання 1. Розробка власної моделі педагогічної підтримки особистості.

Аналіз роботи з коментуванням. Виявлення найкращої розробленої моделі.

Завдання 2.Перевірка власних досягнень студентів. Метод «Портфоліо»
Додаток 1.b).

8. Зміст педагогічної підтримки куратора і викладача ВНЗ.

1.Робота за Таблицею № 4.

Таблиця 4

**Зміст діяльності куратора, яка направлена на педагогічну підтримку
студента в освітньому просторі вузу (за О.Ю.Шлюбуль).**

Компоненти моделі	Змістовне наповнення компонентів моделі
1	2
Мета	Допомогти студентові усвідомити свої труднощі проблеми, виявити способи їх вирішення, орієнтуючись на реальні і потенційні можливості і здібності, розвиваючи потребу в успішності самостійних дій.
Завдання	- Виявлення індивідуальних особливостей студентів, створення умов для їх прояву - Актуалізація і шляхи вирішення індивідуальних труднощів студента - Підтримка ініціативи і творчості студента - Робота з індивідуальними запитами і очікуваннями студента - Підтримка рефлексії іновачійності (умов для усвідомлення кожним своїх відчуттів, переживань і можливостей їх вирішення).
Функції	- Вивчення особистості студента для виявлення у нього наявного потенціалу та розвитку його сутнісних сил.
-діагностична	
-організаційно-комунікативна	-Оволодіння стилем гуманізації міжособистісних відносин.
-посередницька	-«Посередництво» між студентом і викладачем /структурами управління.
-підтримуюча	- Допомога у вирішенні труднощів і проблем, за допомогою «переводу» проблеми в ситуаційне завдання.

Форми	-Лекції, бесіди, диспути, тренінги, ділові ігри. -Гуртки, майстерні, лабораторії. -Групові і індивідуальні консультації.
Методи: - діагностичні	-Діагностичні методи вивчення особливостей особистісно - професійного становлення студента, його розвитку.
-консультування -1-го рівня -2-го рівня. -3-го рівня -РАД	-Сприяння в адаптації, самореалізації, самоорганізації, самопізнанні, а також допомога у виявленні труднощів і проблем студента. -Вислуховування, схвалення, рада. -Побудження, переконання, рольова зміна. - Гра, тренінг. - Рефлексивно - аналітичний діалог.
Напрямок діяльності -діагностичний	-Індивідуальна і групова діагностика.
-консультаційний	-Групове і індивідуальне консультування студента щодо проблем і труднощів, пов'язаних з процесом особистісно - професійного становлення - Сприяння по вирішенню проблем особистісного характеру.
-організаційно-комунікативна	-Міжособистісна взаємодія суб'єктів освітнього простору вузу, взаємодія на основі наукової, навчальної й позанавчальної діяльності.
- підтримуюча	-Підтримка ініціативи й творчості, - Створення ситуації успіху на всіх етапах подолання труднощів і проблем.
Очікуваний результат (критерії ефективності)	- Готовність до подолання труднощів у власній діяльності - Активна особова професійна позиція - Здібність до рефлексії і професійного досвіду самоаналізу особистісного й професійного досвіду.

2.Проведення рольової гри. Вибирається людина з групи, яка буде виконувати обов'язки куратора. Три чоловіка з групи будуть оцінювати ситуації та дії двох сторін. Усі останні виконують роль студентів.

Завдання для студентів: розіграти декілька ситуацій, в яких ви потребуєте підтримки та допомоги від куратора своєї групи.

Завдання для куратора: обмірковано підійти до вирішення поставленого завдання та професіонально узгодити усі потреби та запити студентів своєї групи.

Завдання експертів: проаналізувати ситуацію та дії двох сторін. Винести вердикт.

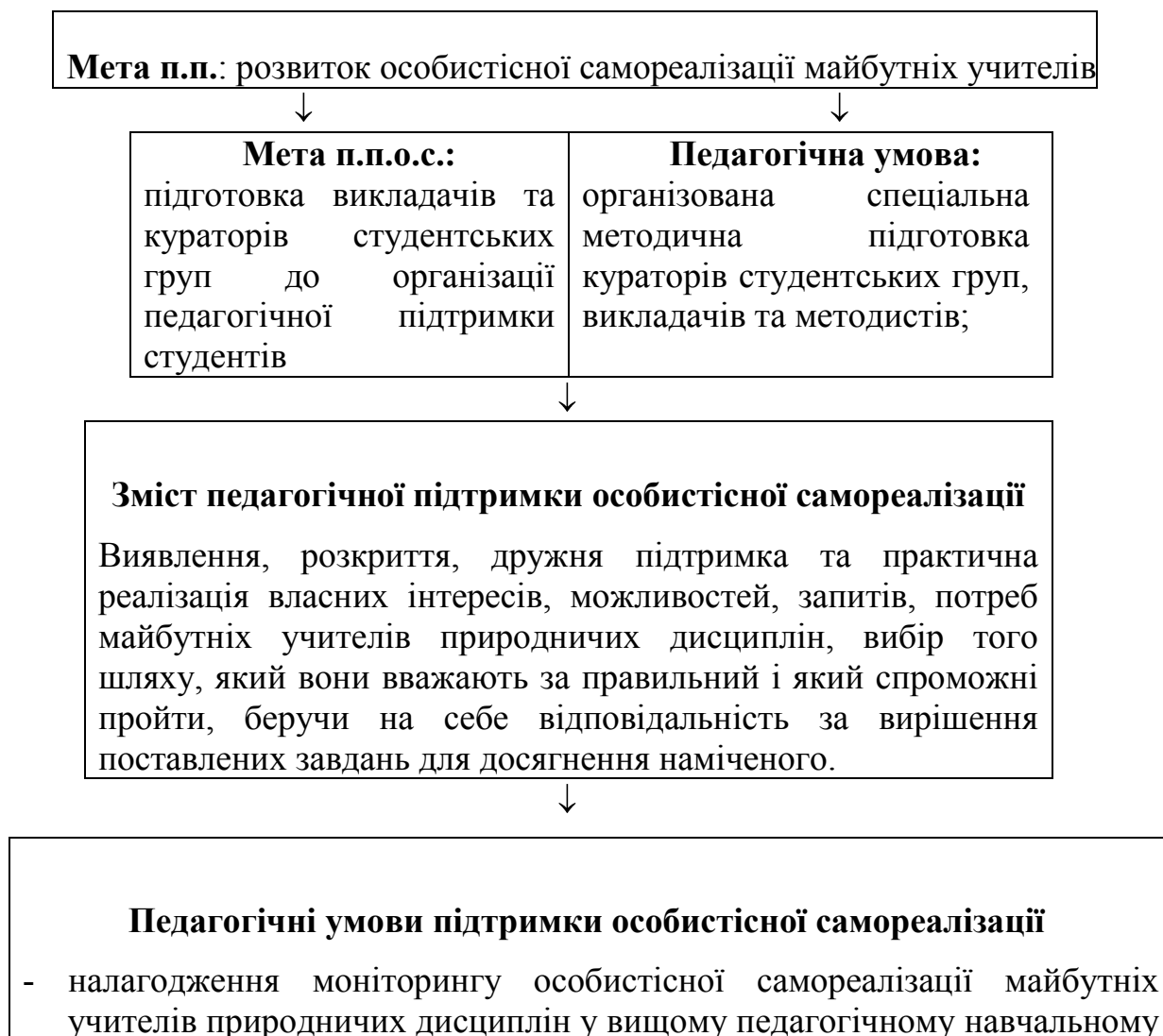
Група міняється ролями. У кінці підводиться підсумок гри.

9. Модель педагогічної підтримки особистісної самореалізації майбутніх учителів.

1. Розгляд пропонованої моделі педагогічної підтримки особистісної самореалізації майбутніх учителів. Загальний аналіз розглянутої моделі. Висування пропозицій. Обговорення

Рис.1

Модель взаємодії суб'єктів навчально – виховного процесу в організації педагогічної підтримки особистісної самореалізації майбутніх учителів

закладі;

- залучення студентів природничих дисциплін до різних видів діяльності в аудиторній та позааудиторній роботі, участі у різних гуртках, секцій, клубів по інтересам тощо.

Етапи педагогічної підтримки особистісної самореалізації:

- «Діагностичний» - виявлення і фіксація факту розвитку особистості.
- «Пошуковий» - сумісний з особистістю пошук шляхів і способів реалізації своєї «самості».
- «Проектувальний» - побудова договірних відносин між педагогом і студентом з метою просування до вирішення мети.
- «Діяльнісний». Взаємодоповнююча діяльність педагога і студента. В основному діє сама особистість. Те, чого вона не зможе, заповнюється педагогом та його колегами.
- «Рефлексія» - аналіз спільної діяльності при досягненні запланованого. Обговорення отриманих результатів.

Принципи п.п особистісної самореалізації:

- принцип суб'єктності;- принцип фасилітації;- принцип перетворення педагогічних відносин;	- принцип цілісності;- принцип діалогічності взаємодій;- принцип продуктивності.

Завдання для самостійної роботи студентів

1. Феномен педагогічної підтримки в освіті

Опрацювати першоджерела (скласти конспект, тези чи план)

- Анохина Т.В. Педагогика поддержки как реальность современного образования / Т.В.Анохина // Новые ценности образования: Забота-Поддержка-Консультирование. Вып. 6 -М.: Инноватор, 1996.- 71-89с.
- Газман О.С. Педагогічна підтримка дітей в освіті як інноваційна проблема / О.С.Газман // Нові цінності освіти: десять концепцій і есе. - М.: Іноватор, 1995.- 58 с.
- Газман О.С. Педагогіка свободи: шлях в гуманістичну цивілізацію XXI століття / О.С.Газман // Нові цінності освіти, вип. 6, 1996.-31с.

- Михайлова Н. Н. Педагогика поддержки: Учебно-методическое пособие / Н.Н.Михайлова, С.М. Юсфин. - М.: МИРОС, 2001.—208 с.
- Словарь по педагогике / [сост. Г.Коджаспирова и др.]. – Ростов н/Д. : Март, 2005. – 448 с.
- Сорока Г.І. Система педагогічної підтримки в освіті / Г.І.Сорока . – Х.: Видав. гр. «Основа», 2003. – С.73 – (Серія «Бібліотека журналу «Управління школою»»; Вип.11.
- Шестак Н.В. Высшая школа: Технология обучения / Н.В.Шестак. – М.: Вузовская книга, 2000. – с.50.

Контрольні завдання та запитання

1. Назвіть вченого, засновника ідеї педагогічної підтримки. Який вклад був зроблений цим вченим для розвитку реалізації педагогічної підтримки в освіті?
 2. Порівняйте поняття “педагогічна підтримка” і “педагогічна допомога”. У чому полягає спільне і відмінне між цими поняттями? Відповідь аргументуйте.
 3. На якому головному принципі базується педагогічна підтримка. Обґрунтуйте свою відповідь.
 4. Перелічіть відомі Вам функції, на яких заснована діяльність педагогічної підтримки.
- 2. Реалізація ідей педагогічної підтримки в діяльності зарубіжних педагогів.*

Опрацювати першоджерела (скласти конспект, тези чи план)

- Анохина Т.В. Педагогическая поддержка как реальность современного образования / Т.В. Анохина // Классный руководитель. – 2000. – № 3. – С. 63–81.
- Белякова Н.Ю. Исторический опыт тьюторства в британской высшей школе / Н.Ю. Белякова // Высшее образование сегодня. – 2006. – № 8. – С. 64–68.
- Гордон Э. Столетия тьюторства: история альтернативного образования в Америке и Западной Европе. Centuries of Tutoring /

Эдвард Гордон, Элайн Гордон; пер. с англ. М.Л. Мельниковой. – Ижевск : ERGO. – 2008. – 347 с.

- Дем'яненко Н.М. Система тьюторства: актуалізація ретродосвіду Великої Британії для вищої школи України / Н.М. Дем'яненко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка. – 2007. – Вип. 5 (57). – С. 116–122.
- Михайлова Н.Н. Педагогика поддержки : учеб.-метод. пособ. / Н.Н. Михайлова, С.М. Юсфин. – М. : Мирос, 2002. – 208 с.
- Москальова Л.Ю. Становлення та розвиток етики соціально-педагогічної діяльності за кордоном / Л.Ю. Москальова // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. статей. – Ялта : Крим. гуманіт. ун-т, 2007. – Вип. 16. – С. 34–42.
- Олиференко Л.Я. Социально-педагогическая поддержка детей группы риска : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / Л.Я. Олиференко, Т.И. Шульга, И.Ф. Дементьева. – М. : Академия, 2004. – 256 с.

Контрольні завдання та запитання

1. Які зарубіжні країни з надання педагогічної підтримки були Вами проаналізовані?
2. Що ви можете сказати про педагогічну підтримку, яка надається у Германії?
3. Проаналізуйте педагогічну підтримку у США.
4. Яка допомога здійснюється у Нідерландах?
5. Зробіть порівняльний аналіз надання педагогічної підтримки в Україні з іншими країнами.

3. Педагогічна підтримка дитини у вирішенні особистісно значущої для неї проблеми: етапи і умови здійснення.

Опрацювати першоджерела (скласти конспект, тези чи план)

- Воспитание и педагогическая поддержка детей в образовании. М.: Инноватор, 1996.

- Газман О. С. Базовая культура личности. М.: Школа-ВНИК, 1989.
- Газман О.С. Потери и обретения: воспитание в школе после десяти лет перестройки // Первое сентября. 1995. № 119.
- Забота — поддержка — консультирование. М.: Инноватор, 1996. Вып. № 6. (Сер. «Новые ценности образования»).
- Козлова О.Н. Введение в теорию воспитания. М., 1994.
- Корнетов Г.Б. Универсальные педагогические парадигмы в теории и истории образования // Труды кафедры педагогики, истории образования и педагогической антропологии Университета РАО. М., 2001. Вып. № 1.
- Маклафлин К. Исследование системы педагогической помощи и поддержки в школах Англии и Уэльса. М.: Инноватор, 1996. Вып. № 6. (Сер. «Новые ценности образования»).
- Мерлин В.С. Очерки интегрального исследования индивидуальности. М.: Педагогика, 1986.
- Мудрик А.В. Введение в социальную педагогику. М., 1997.
- Песталоцци И.Г. Лебединая песня // Избр. ред. соч.: В 2 т. М.: Педагогика, 1981. Т. 2.
- Сыродеева А.А. Мир малого. Опыт описания локальности. М., 1998.
- Юсфин СМ. Педагогическая поддержка в школе // Народное образование. 1998. №6.

Контрольні завдання та запитання

1. В чому полягає сутність успіху «споживання».
2. В чому полягає успіх «подолання».
3. В чому різниця двох вищезазначених ситуацій?
4. Назвіть етапи реалізації педагогічної підтримки.
5. Перелічіть умови, при яких буде здійснюватись педагогічна підтримка.
6. Наведіть власні приклади успіху «споживання» та успіху «подолання».

4.Гуманістична позиція викладача. Педагогічна підтримка соціалізації й індивідуалізації особистості. Опрацювати першоджерела (скласти конспект, тези чи план).

- Воспитание и педагогическая поддержка детей в образовании. М.: Инноватор, 1996.
- Газман О. С. Базовая культура личности. М.: Школа-ВНИК, 1989.
- Газман О.С. Потери и обретения: воспитание в школе после десяти лет перестройки // Первое сентября. 1995. № 119.
- Днепров Э.Д. Школьная реформа между «вчера» и «завтра». М., 1996.
- Забота — поддержка — консультирование. М.: Инноватор, 1996. Вып. № 6. (Сер. «Новые ценности образования»).
- Козлова О.Н. Введение в теорию воспитания. М., 1994.
- Корнетов Г.Б. Универсальные педагогические парадигмы в теории и истории образования // Труды кафедры педагогики, истории образования и педагогической антропологии Университета РАО. М., 2001. Вып. № 1.
- Мерлин В.С. Очерки интегрального исследования индивидуальности. М.: Педагогика, 1986.
- Мудрик А.В. Введение в социальную педагогику. М., 1997.
- Песталотти И.Г. Лебединая песня // Избр. ред. соч.: В 2 т. М.: Педагогика, 1981. Т. 2.
- Сыродеева А.А. Мир малого. Опыт описания локальности. М., 1998.
- Юсфин СМ. Педагогическая поддержка в школе // Народное образование. 1998. №6.

5.Характеристика тактик як частин цілісної стратегії педагогічної підтримки.

- Зуева Т., Михайлова Н. Преодоление «синдрома адаптации» // Директор школы. 1997. Спецвыпуск № 2.

- Кислинская Т Опыт истинно человеческих взаимоотношений // Директор школы. 1997. Спецвыпуск № 2.
- Немое Р. С. Психологическое консультирование. М., 2000.
- Овчарова Р. В Технологии практического психолога образования. М., 2000.
- Психология с человеческим лицом (гуманистическая перспектива в постсоветской психологии. М., 1997.
- Селевко Г К. Руководство по организации самовоспитания школьников // Школьные технологии. 1999. № 6.

Контрольні завдання та запитання

- 1.Що таке тактика педагогічної підтримки. В чому її мета?
- 2.В чому полягає тактика «захисту». Перелічіть необхідні вміння для здійснення визначеної тактики.
- 3.Чому саме тактика «допомоги» — є підтримкою самореалізації особистості в ситуації проблеми. Обґрунтуйте свою відповідь.
- 4.Загально опишіть кредо тактики «сприяння».
- 5.Наведіть приклади кожної з зазначених вище тактик.
- 6.*Студентство як особлива група суспільства. Особистісний розвиток майбутніх учителів.*

- Рибалка В.В. Теорія особистості у вітчизняній психології та педагогіці: Навчальний посібник. – Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2009 – 575с.
- Леонтьев А.Н. Деятельность.Сознание.Личность. Изд. 2 –е. – М.:Политиздат, 1977. – 304с.
- Бех І.Д. Виховання особистості у 2 кн.Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: Теоретико методологічні засади : наук видання. – К.: Либідь, 2003. – 280с.
- Психологічний словник /За ред. В.І.Войтка. – К.,1982; Платонов К.К. Краткий словарь системы психологических понятий / К.К.Платонов. – М.,1984;

- Українсько-російський словник: Вид.6-те /Укладачі: В.С.Ільїн та ін. – К., 1986.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови / За ред. Т.Бусела. – К., 2001.
- Коджаспирова Г.М., Педагогический словарь: для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / Г.М.Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров.— М.: Издательский центр «Академия», 2001. — 176 с.
- Гупаловська В.А. Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки: Автореф. Дис....канд.псих.наук (В.А.Гупаловська; Ін-т психології ім.Г.С.Костюка АПН Українию – К.2005. – С.7.
- Л.С.Выготский.Педология подростка(1930-1931 гг.). – Собрание сочинений: В 6-ти томах. Т4.Детская психология/ Под ред.Д.Б.Элькониной. – М.:Педагогика, 1984. – С.5-242.
- Тихомирова Е.И. Субъектная самореализация студентов в вузе как педагогическая проблема // Самореализация личности. Теория и практика: Сб. научно практических работ. – Самара: Изд-во СГПУ, 2006. – С. 161–167.
- Guilford J.P. Basic conceptual problems in the psychology of thinking // San Diego. – 1979. – P. 95–110.

Контрольні завдання та запитання

- 1.Розкрийте сутність понять «студентство», «особистість», «розвиток».
- 2.В чому специфіка студентської молоді?.
- 3..В чому полягає особистісний розвиток студента?
- 4.Перелічіть чинники, які впливають на розвиток особистості.
- 5.Розкрийте поняття: «потреби», «здібності». Коли вони проявляються?
- 5.Що впливає на розвиток особистості.

7. Особистісна та професійна самореалізація майбутніх учителів.

- Ассаджиоли Р. Психосинтез: теория и практика / Роберто Ассаджиоли.
М.:REFL-book, 1994. – 261 с.
- Бех І. Д. Особистісно – зорієнтоване виховання : Наук. – метод. посібник / І.Д.Бех. – К.:ІЗМН,1998. – 204 с.].
- Бех І. Д. Виховання особистості у 2 кн.Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: Теоретико методологічні засади : наук видання. – К.: Либідь, 2003. – 280с.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови / За ред. Т.Бусела. – К., 2001.
- Выготский Л.С. Педология подростка(1930-1931 гг.). – Собрание сочинений: В 6-ти томах. Т4. Детская психология/ Под ред.Д.Б.Эльконина. – М.:Педагогика, 1984. – С.5-242.
- Рибалка В. В. Теорія особистості у вітчизняній психології та педагогіці: Навчальний посібник. – Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2009 – 575с.
- Коджаспирова Г. М., Педагогический словарь: для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / Г.М.Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров.— М.: Издательский центр «Академия», 2001. — 176 с.
- Кулюткин Ю. Н. Формирование глобального мышления как педагогическая проблема: Гуманистические ценности, глобальное мышление и современное образование. - СпБ., 1992. - С.8-13.
- Леонтьев А. Н. Деятельность.Сознание.Личность. Изд. 2 –е. – М.:Политиздат, 1977. – 304с.
- Морозов А. В., Чернилевский Д. В. Креативная педагогика и психология : Учебное пособие М.: Академический Проект, 2004. – 2 – е изд., испр.и доп. – 560 с.(«Gaudeamus»)
- Українсько-російський словник: Вид.6-те /Укладачі: В.С.Ільїн та ін. – К., 1986.

- Кудинов С. И. Самореализация как системное психологическое образование // RELGA.№ 16.15.11.2007. Режим доступа : <http://www.relga.ru>].

Контрольні завдання та запитання

1. Напишіть невеликий (4-5 речень) твір на тему: «Результати, яких я хочу досягти у своїй подальшій педагогічній діяльності».
2. Сім'я має великий вплив на розвиток та формування особистості. У одній і тій самій сім'ї зростають різні за особистісними якостями діти. Чому?
3. Сформулюйте, яке відношення між розвитком особистості і процесом виховання, навчання.
4. Коротко охарактеризуйте чинники розвитку особистості.
біологічний фактор виховання.....
соціальний фактор виховання.....
5. Поясніть феномен поняття «особистісна самореалізація»?
6. Що необхідно для досягнення розвитку особистісної самореалізації?
7. В чому полягає «професійна самореалізація» особистості?
8. Що необхідно для досягнення розвитку професійної самореалізації?

8. Загальна класифікація моделей педагогічної підтримки

- Котенко Е.Н. Аудиовизуальная поддержка студентов при решении профессионально—педагогический задач: дис... канд. пед. наук : 13.00.08 «теория и методика профессионального образования»/ Котенко Евгения Николаевна. - Омск, 2003. – 191с.
- Е.И.Тихомирова. Технологии субъектной самореализации личности в воспитывающей среде образовательного учреждения (развитие умения включаться в деятельность). //Competence and education technologies: Materials of research-practical conference. – Horsens: University College Vitus Bering Danmark, в 2-х т., Т. 2, 2008, с.184 – 200.
- Словарь по педагогике / [сост. Г.Коджаспирова и др.]. – Ростов н/Д. : Март, 2005. – 448 с.

- Великий тлумачний словник сучасної української мови / За ред. Т.Бусела. – К., 2001.

Контрольні завдання та запитання

- 1.Що Ви розумієте під поняттям «модель». Які елементи складають її опис?
- 2.Які цільові орієнтації визначив вчений О.С.Газман, розробляючи свою модель?
- 3.У чому специфіка розробленої моделі індивідуальної педагогічної підтримки вченої Е.В.Бондаревської?
4. Які блоки містить модель педагогічної підтримки М.А.Аксіньєвої?

9.Модель педагогічної підтримки особистісної самореалізації майбутніх учителів

- Алейников А.Г. О креативной педагогике. // Вестник высшей школы. № 12,1989.
- Куликова Л.Н. Проблемы саморазвития личности. Хабаровск, 1997.
- Роджерс К. Клиентоцентрированная терапия. Теория личности. / Пер с англ. М.: Рефл-бук, К.: Ваклер.
- Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. М 1994.
- Белухин Д.А. Основы личностно-ориентированной педагогики. М.1996.
- Слободчиков В.И., Исаева Н.А. Психологические условия введения студентов в профессию педагога. // Вопросы психологии № 4,1996.
- Анохина Т.В. Педагогика поддержки как реальность современного образования / Т.В.Анохина // Новые ценности образования: Забота-Поддержка-Консультирование. Вып. 6 -М.: Инноватор, 1996.- 71-89с.
- Крылова Н.Б. Культурология образования, М.: Народное образование, 2000.-272с.
- А.М.Богущ, О.М.Яцій, І.М.Богданова [та ін.] //Науковий вісник ПНПУ ім.К.Д.Ушинського, ч.І. – Одеса.- 2009. – с.244.

Контрольні завдання та запитання

1. У чому полягає мета педагогічної підтримки розвитку у майбутніх учителів їх особистісної самореалізації ?
2. Які завдання передбачаються з розвитку педагогічної підтримки особистісної самореалізації майбутніх учителів?
2. Назвіть умови, при яких буде здійснюватися педагогічна підтримка.
3. Перелічіть принципи, обґрунтуйте підходи, на яких буде будуватися діяльність викладачів, стосовно реалізації розвитку особистісної самореалізації майбутніх учителів.
4. Опишіть етапи спільної діяльності педагога з особистістю.

Після прослуховування програми спецкурсу «Педагогічна підтримка особистісної самореалізації майбутніх учителів» слухачі здають залік, який дозволяє перевірити та оцінити теоретичні та практичні знання та вміння. Крім цього, студенти показують оформлене «Портфоліо», яке дозволяє проаналізувати стан розвитку особистості на початкових етапах створення портфоліо- у порівнянні з кінцевим. Проводиться аналіз власних досліджень студентів. Підводиться підсумок роботи.

Оцінювання спецкурсу аналізується на основі: оцінки за теоретичний матеріал, оцінки за практичні заняття, включеності та активності студента на протязі усіх занять та за оформлення «Портфоліо».

Проводиться оцінювання навчальних досягнень за слідуючими критеріями:

Початковий рівень досягнень знань (незадовільно): студент розпізнає деякі об'єкти, факти, явища навчального матеріалу викладеного спецкурсу за допомогою викладача, під час відповіді припускається помилок, активність студента не була помічена під час викладання даного спецкурсу.

Середній рівень досягнень знань (задовільно): студент на репродуктивному рівні відтворює значну частину навчального матеріалу спецкурсу, частково розуміє про що йде мова. Наводить з деякою

допомогою викладача, необхідні приклади.

Достатній рівень досягнень знань (добре): студент вміє самостійно аналізувати навчальну інформацію, відчуває, де викладач спеціально робить помилки, виправляє їх. Наводить різноманітні ситуації, події, явища, описує прояви поведінки без допомоги інших. Вміє аналізувати, узагальнювати та систематизувати навчальний матеріал. Проявляє зацікавленість до визначеного спецкурсу.

Високий рівень досягнень знань (відмінно): студент володіє ґрунтовними знаннями зі спецкурсу, вміє самостійно розпізнавати тактики педагогічної підтримки, аналізує прояви поведінки, обґрунтовує ситуації самостійно, добре володіє понятійним апаратом. Має зацікавленість до спецкурсу.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Назвіть вченого, засновника ідеї педагогічної підтримки. Який вклад був зроблений цим вченим для розвитку реалізації педагогічної підтримки в освіті?
2. Порівняйте поняття “педагогічна підтримка” і “педагогічна допомога”. У чому полягає спільне і відмінне між цими поняттями? Відповідь аргументуйте.
3. На якому головному принципі базується педагогічна підтримка. Обґрунтуйте свою відповідь.
4. Перелічіть відомі Вам функції, на яких заснована діяльність педагогічної підтримки.
5. Які зарубіжні країни з надання педагогічної підтримки були Вами проаналізовані?
6. Що ви можете сказати про педагогічну підтримку, яка надається у Німеччині?
7. Проаналізуйте педагогічну підтримку у США.
8. Яка допомога здійснюється у Нідерландах?
9. Зробіть порівняльний аналіз надання педагогічної підтримки в Україні з іншими країнами.

10. В чому полягає сутність успіху «споживання».
11. В чому полягає успіх «подолання».
12. В чому різниця двох вищезазначених ситуацій?
13. Назвіть етапи реалізації педагогічної підтримки.
14. Перелічіть умови, при яких буде здійснюватись педагогічна підтримка.
15. Наведіть власні приклади успіху «споживання» та успіху «подолання».
16. Що таке тактика педагогічної підтримки. В чому її мета?
17. В чому полягає тактика «захисту». Перелічіть необхідні вміння для здійснення визначеної тактики.
18. Чому саме тактика «допомоги» — є підтримкою самореалізації особистості в ситуації проблеми. Обґрунтуйте свою відповідь.
19. Загально опишіть кредо тактики «сприяння».
20. Наведіть приклади кожної з зазначених вище тактик.
21. Розкрийте сутність понять «студентство», «особистість», «розвиток».
22. В чому специфіка студентської молодді?
23. В чому полягає особистісний розвиток студента?
24. Перелічіть чинники, які впливають на розвиток особистості.
25. Розкрийте поняття: «потреби», «здібності». Коли вони проявляються?
26. Що впливає на розвиток особистості.
27. Сім'я має великий вплив на розвиток та формування особистості. У одній і тій самій сім'ї зростають різні за особистісними якостями діти. Чому?
28. Сформулюйте, яке відношення між розвитком особистості і процесом виховання, навчання.
29. Коротко охарактеризуйте чинники розвитку особистості.
біологічний фактор виховання.....
соціальний фактор виховання.....
30. Поясніть феномен поняття «особистісна самореалізація»?
31. Що необхідно для досягнення розвитку особистісної самореалізації?
32. В чому полягає «професійна самореалізація» особистості?
33. Що необхідно для досягнення розвитку професійної самореалізації?

- 34.Що Ви розумієте під поняттям «модель». Які елементи складають її опис?
- 35.Які цільові орієнтації визначив вчений О.С.Газман, розробляючи свою модель?.
- 36.У чому специфіка розробленої моделі індивідуальної педагогічної підтримки вченої Е.В.Бондаревської?
37. Які блоки містить модель педагогічної підтримки М.А.Аксінєвої?

Рекомендована література

1. Анохина Т.В. Педагогика поддержки как реальность современного образования / Т.В.Анохина // Новые ценности образования: Забота-Поддержка-Консультирование. Вып. 6 -М.: Инноватор, 1996.- 71-89с.
2. Бех І.Д. Особистісно – зорієнтоване виховання : Наук. – метод.посібник / І.Д.Бех. – К.:ІЗМН,1998. – 204 с.
3. Бех І.Д. Виховання особистості у 2 кн.Кн.1: Особистісно орієнтований підхід: Теоретико методологічні засади : наук видання. – К.: Либідь, 2003. – 280с.
4. Бех І.Д. Психологічна суть гуманізму у вихованні особистості // Педагогіка і психологія: Вісн.АПН України. – 1994. - №3.
5. Сучасні технології в навчанні і вихованні у вищій школі /А.М.Богуш, О.М.Яцій, І.М.Богданова [та ін.] //Науковий вісник ПНПУ ім. К.Д.Ушинського, ч.І. – Одеса.- 2009. – с.244.
6. Газман О.С. Педагогічна підтримка дітей в освіті як інноваційна проблема / О.С.Газман // Нові цінності освіти: десять концепцій і есе. - М.: Іноватор, 1995.- 58 с.
7. Газман О.С. Педагогіка свободи: шлях в гуманістичну цивілізацію ХХІ століття / О.С.Газман // Нові цінності освіти, вип. 6, 1996.-31с.
8. Грищенко М.М. Дидактичні поради молодому викладачеві. – К.:Вища школа, 1961. – 165с.
9. Енциклопедія освіти / за ред. В.Г.Кременя . – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040с.

10. Коростылева Л. А. Самореализация личности в профессиональной сфере: генезис затруднений. / Вып. под. ред. Г. С. Никифорова, Л. А. Коростылевой. – СПб.: Издательство С.-Петербургского университета, 2001. – С. 3 – 23.
11. Куликова Л.Н. Проблема саморазвития личности. – Хабаровск: Изд-во ХГПУ, 1997.
12. Коломійченко С.Ю. Питання педагогічної підтримки у працях В.О.Сухомлинського [Електронний ресурс].Режим доступу до статті:http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpkhnpu/TtMNV/2008_21/13.html.
13. Михайлова Н. Н. Педагогика поддержки: Учебно-методическое пособие / Н.Н.Михайлова, С.М. Юсфин. – Москва : МИРОС, 2001. – 208 с.
14. Недашківська М.С. Самореализация личности как культурно-исторический феномен / М.С.Недашківська // Проблемы философии.Респуб.Межведом.науч.сб. – К.: Вища школа, Вип.7. – С.56-60.
15. Ніколаєнко Д.Ф., Проколієнко Л.М.Індивідуально психологічні особливості особистості. – К., 1987. – 42с.
16. Орищенко В.Г.Методологічні основи стандартизації та гуманізації вищої педагогічної освіти // Науковий вісник ПДПУ ім.К.Д.Ушинського/ Зб.наук.пр. – Одеса, 2001. – Вип.1-2. – С.180-185.
17. Орищенко В.Г.Основи стандартизації і гуманізації вищої педагогічної освіти. – К.: Вид. Генеза, 2002. – 190с.
18. Е.И.Тихомирова. Технологии субъектной самореализации личности в воспитывающей среде образовательного учреждения (развитие умения включаться в деятельность). //Competence and education technologies: Materials of research-practical conference. – Horsens: University College Vitus Bering Danmark, в 2-х т., Т. 2, 2008, с.184 – 200.

- 19.Сорока Г.І.Система педагогічної підтримки в освіті / Г.І.Сорока . – Х.: Видав. гр. «Основа», 2003. – С.73 – (Серія «Бібліотека журналу «Управління школою»»; Вип.11.

ДОДАТОК 1.

а) Гра “Телефон довіри”.

Гравці розбиваються на три команди: а) команда фахівців, які сидять біля телефону довіри; б) команда тих, хто хоче подзвонити по телефону довіри і запитати про свої проблеми, або як поступити в тій або іншій ситуації; с) команда, яка оцінює якість відповідей.

Після 10 питань-відповідей команди міняються місцями. По сумарному числу оцінок за 10 питань і відповідей визначається переможець.

с) Метод «Портфоліо»

Одним із засобів оцінювання досягнень (у тому числі і творчих успіхів) студента є оформлення «Портфоліо студента». Портфоліо – збір різних матеріалів, документів і інших свідочтв досягнень і прогресу в заданій області, який використовується для моніторингу знань, навиків, відносин, ширше – компетенцій.

Принципи технології «Портфоліо студента» можна сформулювати таким чином:

1. Самооцінка результатів (проміжних, підсумкових) оволодіння певними видами навчальної, наукової і творчої діяльності.
2. Систематичність і регулярність самомоніторингу. Студент (учень) систематично відстежує результати своєї діяльності у вибраній ним області, відбирає найцікавіші роботи в своє «досьє», організовує їх в передбачену структуру. Саме ця робота і складає суть рефлексії, ради якої і використовуються дана технологія.
3. Структуризація і логічність матеріалів, що представляються в «Портфоліо».
4. Акуратність і естетичність оформлення «Портфоліо».
5. Цілісність, тематична завершеність матеріалів.

6. Наочність і обґрунтованість презентації «Портфоліо студента». Відмінність від традиційного підходу, при якому розрізнено оцінюються знання студентів, професійне портфоліо дає можливість здійснити всесторонню інтеграційну оцінку рівня підготовки студента - його ефективність як майбутнього фахівця.

Портфоліо – своєрідна виставка робіт студента, завданням якого є відстежування його відносного зростання (щодо самого себе, еталонної групи). Це інструмент самоорганізації, самопізнання, самооцінки, саморозвитку і самопрезентації студента (учня).

Для студентів вищого педагогічного навчального закладу пропонується наступна структура портфоліо, розбитого на частини, розділи, і підрозділи. Як основні частини портфоліо, пропонується розбити його структуру на 3 частини:

Частина 1. «Мої досягнення»	➤ матеріали, що свідчать про визнання людей, які оточують і усвідомлення студентами своїх досягнень, життєвого, навчального, передпрофесійного і наукового досвіду;
Частина 2. «Я в світі людей»	➤ матеріали, що свідчать про накопичений досвід соціального життя, міжособових контактів, зв'язків, хобі, інтересах, кумірах та ін.
Частина 3. «Погляд на себе і в майбутнє»	➤ матеріали, що містять самооцінку студентом своїх цінностей і ідеалів, уявлень про самого себе, своїх сильних і слабких сторонах, індивідуальній місії, тенденціях в розвитку світу, можливостей, що відкриваються, планах, особистих і професійних, а також про способи, засоби і час їх здійснення.

Частина 1. «Мої досягнення»

1.1. «Офіційні документи»	➤ документи про закінчення школи ➤ сертифікати офіційно визнаних міжнародних, українських, регіональних і міських олімпіад, конкурсів, фестивалів, інших заходів ➤ документи про участь в грантах, закінченні музичною, художньою, спортивною або іншої школи ➤ сертифікати про проходження практик, стажувань, тестування, участі в проектах і програмах ➤ журнальні, газетні і фото документи і інші документи, що свідчать про успіхи ➤ список досягнень, який, по тих або інших причинах (забув, втратив, вкрали) не може бути задокументований.
1.2. «Життєвий досвід»	➤ автобіографія ➤ есе «Погляд в минуле» ➤ аналіз найважливіших подій і епізодів життя, їх оцінка, оцінка, вага в сьогоdnішньому житті ➤ основні етапи вашого становлення, чинники, події, люди, що вплинули на це ➤ характеристики, відгуки, оцінки відомих (і не тільки) осіб про вас.
1.3. «Навчання у вузі, передпрофесійна і професійна підготовка»	➤ улюблені предмети, викладачі, мотиви навчання ➤ зміни поглядів на свою майбутню професію ➤ список курсових і дипломних робіт ➤ відгуки викладачів і наукових керівників ➤ список місць проходження практик і виконаних робіт.

Частина 2. «Я в світі людей»

2.1. «Участь у суспільному житті»	➤ характер вашої суспільної активності ➤ ваші обов'язки ➤ проекти і програми, в яких брали участь, їх результативність.
2.2. «Друзі» «Улюблені люди»	➤ ваші близькі друзі у вишу і поза ним, сфера їх занять, привабливі риси вдачі, спосіб життя, цінності, що розділяються, та ін. ➤ рідні і близькі люди, їх особисті якості, інтереси, сфера занять, привабливі риси.
2.3. «Мої кумири»	➤ люди: актори, учені, письменники спортсмени і ін., що є для вас, в певному значенні, еталонами життя і поведінки, їх портрети.
2.4. «Хобі, інтереси»	➤ сфера ваших вільних інтересів, занять, хобі, їх приклади, ілюстрації, значення в житті взагалі і в професійному житті, зокрема.

Частина 3. «Погляд на себе і в майбутнє»

3.1.«Я»	➤ погляд на своє «Я», сильні і слабкі сторони, мотивацію, інтелект, риси вдачі, спосіб життя.
3.2.«Мої цінності і ідеали»	➤ те, що ви цінуєте, вважаєте важливими, прагнете, поважаєте.
3.3. «Світ навколо мене»	➤ ваша оцінка подій що відбуваються в світі і навколо вас, тенденцій, можливостей, що відкриваються, виникаючих труднощів і небезпек.
3.4. «Мої життєві плани	➤ ваше уявлення про власну місію, життєві і професійні цілі, стратегію, плани, способи, засоби і час їх досягнення і тому подібне
3.5. «Мій девіз»	➤ ваш девіз, кредо на новому етапі життя.

ДОДАТОК 2.

а) Анкета «Мобілізація власних ресурсів особистості».

Розроблена анкета «Мобілізація власних ресурсів особистості», включає перелік необхідних якостей і умінь студентів, для перевірки стану розвитку особистісної самореалізації. Завдання передбачає максимально об'єктивно оцінити свої особистісні якості за десятибальною шкалою (0 – відсутні, 10 – максимально розвинені). Результатом є наглядний порівняльний аналіз оцінки балів за вказані характеристики особистості.

Таблиця 5

Мобілізація власних ресурсів особистості

Мобілізація власних ресурсів особистості		
№ п/п	Особистісні якості і уміння	Ступінь оволодіння, у балах від (0 до 10)
1.	Уміння організувати	
2.	Активність	
3.	Самостійність	
4.	Творчість	
5.	Самореалізація	
6.	Упевненість у своїх силах	
7.	Ініціативність	
8.	Працьовитість	
9.	Відповідальність	
10.	Пунктуальність	
11.	Гуманність	
12.	Успішність у навчанні	
13.	Направленість на професію	
14.	Професіональна самоосвіта	

15.	Уміння висловлювати свої думки	
16.	Аналітичний склад розуму	

Виділені якості і уміння особистості можна стратифікувати у групи компонентів: проєктувальний, конструктивний, організаторський, комунікативний, діагностика за Н.В. Кузьміной. Під стратифікацією (розшаруванням) даних розуміють розбиття збираних статистичних даних на окремі групи. Застосування методу розшарування полегшує визначення джерел варіації у збиранні даних і сприяє отриманню достовірної і коректної інформації про досліджуваний процес.

Проєктувальний рівень включає такі якості, як самореалізація, , самостійність, ініціативність.

Конструктивний – упевненість у своїх силах, гуманність, творчість, активність, направленість на професію, професіональна самоосвіта.

Організаторський – уміння організувати, працьовитість, відповідальність, пунктуальність, успішність у навчанні.

Комунікативний рівень включає уміння висловлювати свої думки, аналітичний склад розуму.

b)Вправа «Самокритика».

Мета: оцінити себе з погляду своєї унікальності і порівняти свою оцінку з оцінками інших.

Викладач: «У кожної людини є своя власна теорія, що стосується того, що саме робить її унікальною, єдиною у своєму роді індивіда, відрізняє її від оточуючої решти людей. При цьому мимоволі виникає питання, чи розділяють ті, що оточують його думку про самого себе, чи бачать її інші такими, яким вона сама себе вважає. Спробуємо з'ясувати це питання. Візьміть лист паперу, підпишіть його. Поділіть лист паперу на три рівні смуги по вертикалі.

Отже, перше завдання. Напишіть в першій графі у відповідь на питання: «Хто я такий?» 10 слів-епітетів. Зробіть це, будь ласка, швидко,

записуючи свої відповіді точно в такій формі, як вони відразу приходять у голову.

Завдання друге: у другій графі відповідайте на те ж питання так, як, на вашу думку, відізналися б про вас ваші батько, мати або старші родичі. Можете вибрати одного з них. Також десять слів.

I, нарешті, третє завдання. У третій графі на те ж питання відповідатиме хтось з групи. Хто саме — ви визначите самі. Отже, ваш обранець (може бути будь-хто з групи) також дає десять відповідей на питання «Хто ви такий?» Передайте ваші листки вашому обранцеві. Будь ласка. Заповніть третю графу.

Отже, час вийшов, візьміть ваші листки назад; порівняйте три набори відповідей. Виділіть, в чому їх схожість. Ви можете виділити домінуючу лінію вашої поведінки, вона повторюється у всіх трьох характеристиках. Підрахуйте кількість збігів і підніміть, щоб всі бачили, відповідна кількість пальців.

Отже, спочатку злічіть кількість збігів. Давайде оцінімо кількість збігів. Будь ласка, підніміть пальці. Скільки їх?

Ми тепер ясно бачимо, хто виявився відкритою людиною. Спасибі, на цьому вправа закінчена».

с) Тест «Рефлексія на саморозвиток» (Л. Н. Бережнова).

Відомо, що саморозвиток характеризується прагненням розвиватися, наявністю якостей особистості, які сприяють саморозвитку, і можливостей реалізації себе під час навчання та у подальшій професійній діяльності.

Тест включає 18 питань і по три передбачуваних відповіді. Однозначно вибрані відповіді дозволяють визначити рівень прагнення до саморозвитку, самооцінку якостей особистості, сприяючих саморозвитку, оцінку можливостей реалізації студентів в навчально – виховному процесі.

Інструкція. Дайте відповідь на всі 18 запитань, вибираючи тільки один з запропонованих варіантів відповіді. Для цього після кожного питання потрібно обвести букву .

Опитувальник

1. На основі порівняльної самооцінки виберіть, яка характеристика вам більш всього підходить.
 - а) цілеспрямований;
 - б) працелюбний;
 - в) дисциплінований.
2. За що вас цінують однокурсники?
 - а) за те, що я відповідальний;
 - б) за те, що відстоюю свою позицію і не міняю рішень;
 - в) за те, що я ерудований, цікавий співбесідник.
3. Що вам більше всього заважає професійно самовдосконалюватися?
 - а) недостатньо часу;
 - б) немає відповідної літератури і умов;
 - в) не вистачає сили волі і завзятості.
4. Які особисто ваші типові утруднення в здійсненні педагогічної підтримки?
 - а) не ставив перед собою завдання аналізувати утруднення;
 - б) маючи великий досвід, утруднень не випробовую;
 - в) точно не знаю.
5. На основі порівняльної самооцінки виберіть, яка характеристика вам більш всього підходить
 - а) вимогливий;
 - б) наполегливий;
 - в) поблажливий.
6. На основі порівняльної самооцінки виберіть, яка характеристика вам більш всього підходить.
 - а) рішучий;
 - б) кмітливий;
 - в) допитливий.
7. Яку позицію ви займаєте у групі?
 - а) генератор ідей;
 - б) критик;
 - в) організатор.
8. На основі порівняльної самооцінки виберіть, які якості у вас розвинені в більшому ступеню.
 - а) сила воля;
 - б) завзятість;
 - в) обов'язковість.
9. Що ви найчастіше робите, коли у вас з'являється вільний час?
 - а) займаюся улюбленою справою;
 - б) читаю;
 - в) провожу час з друзями.
10. Яка з нижче приведених сфер для вас останнім часом представляє пізнавальний інтерес?
 - а) методичні знання;
 - б) теоретичні знання;
 - в) інноваційна педагогічна діяльність.

11. У чому ви могли б себе максимально реалізувати?
 - а) у вибраній майбутній професії;
 - б) у організаційній роботі;
 - в) ваш варіант.
12. Яким вас бачать ваші друзі?
 - а) справедливим;
 - б) доброзичливим;
 - в) чуйним.
13. Який з трьох принципів вам щонайближче і якого ви дотримуетесь частіше всього?
 - а) жити треба так, щоб не було боляче за безцільно прожиті роки;
 - б) у житті завжди є місце самовдосконаленню;
 - в) насолода життям в творчості.
14. Щонайближче до вашому ідеалу?
 - а) людина сильна духом і міцної волі;
 - б) людина творча, така, що багато знає і уміє;
 - в) людина незалежна і упевнена в собі.
15. Чи вдасться вам у майбутній професійній діяльності досягти того, про що ви мрієте?
 - а) думаю, що так;
 - б) швидше за все так;
 - в) як поведе.
16. Уявіть, що ви стали мільярдером. Що б ви віддали перевазі?
 - а) подорожував би по всьому світу;
 - б) побудував би приватну школу і займався улюбленою справою;
 - в) поліпшив би свої побутові умови і жив собі на втіху.

ДОДАТОК 3

а) Вправа «Мій образ у професії».

Мета: виробити способи та засоби ефективного індивідуального стилю майбутньої професійної діяльності.

Ведучому важливо продемонструвати, що форма поведінки майбутнього педагога, його манера спілкуватися з іншими педагогами і дітьми виробляється на основі не тільки прийнятих в педагогічній професії норм діяльності, але і прояву власної індивідуальності. Один педагог строгий і сухуватий в спілкуванні, інший - емоційний і прагне до безпосередніх взаємодій. Важливо не відмовлятися від самого себе, граючи роль, не відповідну своїй індивідуальності, а знаходити можливості реалізувати себе якомога повніше в заданих професією рамках і обмеженнях.

Група учасників встає у коло, і ведучий пропонує кожному виразити вітання групі, уявляючи, що перед ним група дітей. Наприклад: «Здрастуйте, хлоп'ята!» Рекомендується при цьому підкріпити фразу жестом, позою, виразом обличчя. Після того, як всі учасники групи привітали, проводиться загальне обговорення, у якому учасники висловлюють свої враження, якби з позиції дітей. Яке з вітань було найбільш відкритим і доброзичливим, чия фраза виступила ефективним стимулом до активної дії.

У даній вправі група працює на кожного свого учасника, реалізуючи для нього зворотний зв'язок пошуку власного індивідуального стилю діяльності.

Необхідно відзначити, що проблема ефективного стилю педагогічної діяльності є актуальною як для молодих педагогів, так і для початківців своєї подальшої професійної роботи. Тут треба йти не по дорозі придушення власної індивідуальності, а шукати можливості якнайповнішого і гармонійнішого розкриття в професії своїх можливостей і свого «Я».

б) Анкета «Діагностика реалізації потреб у саморозвитку»
(Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. - М., Изд-во Института Психотерапии. 2002. - 490 с.)

Інструкція. Відповідаючи на питання анкети, поставте, будь ласка, відповідні бали, які відповідають вашій особистості :

- 5 - якщо дане твердження повністю відповідає дійсності;
- 4 - швидше відповідає, чим не відповідає;
- 3 - і так, і ні;
- 2 - швидше не відповідає;
- 1 - не відповідає.

Опитувальник

1. Я прагну вивчити себе.
2. Я залишаю час для розвитку, як би не був зайнятий справами.
3. Виникаючі перешкоди стимулюють мою активність.
4. Я шукаю зворотний зв'язок, оскільки це допомагає мені дізнатися і оцінити себе.
5. Я рефлексую свою діяльність, виділяючи для цього спеціальний час.
6. Я аналізую свої відчуття і досвід.

7. Я багато читаю.
8. Я часто проводжу дискусії по питаннях, які цікавлять мене.
9. Я вірю в свої можливості.
10. Я прагну бути відкритішою людиною.
11. Я усвідомлюю той вплив, який надають на мене навколишні люди.
12. Я управляю своїм професійним розвитком і отримую позитивні результати.
13. Я отримую задоволення від засвоєння нового.
14. Зростаюча відповідальність не лякає мене.
15. Я позитивно відреагував (ла) б на просування своєї кар'єри.

Обробка і інтерпретація результатів

Підрахунок загальної суми балів.

Якщо респондент набрав 55 і більше балів, значить, студент активно реалізує свої потреби у саморозвитку;

діапазон від 36 до 54 балів свідчить про те, що відсутня система саморозвитку;

результат від 15 до 35 балів дає підстави вважати, що досліджуваний знаходиться у зупиненій стадії саморозвитку.

с) Гра “Прес-конференція” на тему “Мої стратегії творчого саморозвитку”

Один з членів групи сідає у центрі, інші по черзі задають йому запитання, які стосуються проблем його творчого саморозвитку, які шляхи він запровадить, що зробить для власного розвитку своєї особистості, які методи та засоби для цього буде використовувати та ін. Потім на його місце сідає інший член групи і так проробляють усі учасники групи.

д) Самооцінка творчого потенціалу особи (Н.П.Фетіський)

Інструкція. Просимо вас дати свої відповіді на запропоновані питання.

Для цього в бланку відповідей поряд з номером питання проставте свою відповідь в буквеній формі.

Опитувальник

1. Чи вважаєте ви, що навколишній світ може бути покращен?

а) так;

б) ні;

в) так, але тільки де в чому.

2. Чи думаєте ви, що самі зможете брати участь в значних змінах навколишнього світу?

а) так, в більшості випадків;

б) ні;

в) так, в деяких випадках.

3. Чи вважаєте ви, що деякі з ваших ідей викличуть значний прогрес в тій сфері діяльності, яку ви вибрали?

а) так;

б) звідки у мене можуть бути такі ідеї;

в) можливо, і не значний прогрес, але деякий успіх можливий.

4. Чи вважаєте ви, що в майбутньому почнете грати таку важливу роль, що зможете щось принципово змінити?

а) так;

б) дуже маловірогідно;

в) може бути.

5. Коли ви вирішуєте щось зробити, чи упевнені ви в тому, що справа вийде?

а) звичайно;

б) часто охоплюють сумніви, чи зможу зробити;

в) частіше упевнений, чим не упевнений.

6. Чи виникає у вас бажання зайнятися якоюсь невідомою для вас справою, в якій в даний момент ви некомпетентні, тобто абсолютно з нею не знайомі?

а) так, все невідоме привертає до мене увагу;

б) ні;

в) все залежить від самої справи і обставин.

7. Вам доводиться займатися незнайомою справою. Чи випробовуєте ви бажання добитися в ній досконалості?

а) так;

б) якщо вийде, то добре;

в) якщо це не дуже важко, то так.

8. Якщо справа, яку ви не знаєте, вам подобається, чи хотіли б ви знати про неї все?

а) так;

б) ні, треба вчитися найголовнішому;

в) ні, я тільки задовольню свою цікавість.

9. Якщо ви у справі отримуєте поразку

а) то якийсь час упираєтесь, навіть всупереч здоровому глузду;

б) відразу махнете рукою на цю затію, як тільки побачите нереальність;

в) продовжуєте робити свою справу.

10. Професію потрібно вибирати виходячи з:

а) своїх можливостей і перспектив для себе;

б) стабільності, значущості, потрібності професії, потребі у ній;

в) престижу і переваг, які вона забезпечить.

11. Подорожуючи, могли б ви легко орієнтуватися на маршруті, по якому вже пройшли?

а) так;

б) ні;

в) якщо місцевість сподобалася і запам'яталася, то так.

12. Чи можете ви пригадати відразу ж після бесіди все, про що йшла у ній мова?

а) так;

б) ні;

в) пригадаю все, що мені цікаве.

13. Коли ви чуєте слово на незнайомій мові, чи можете ви його повторити по складам без помилок, навіть не знаючи його значення?

а) так;

б) ні;

в) повторю, але не зовсім правильно.

14. У вільний час ви вважаєте за краще:

а) залишитися наодинці, поміркувати;

б) знаходитися в компанії;

в) мені байдуже, чи буду я один або в компанії.

15. Якщо ви займаєтеся якоюсь справою, то вирішуєте припинити її тільки тоді:

а) коли справа закінчена і здається вам відмінно виконана;

б) коли ви більш-менш задоволені виконанням;

в) коли справа здається зробленою, хоча її ще можна покращити. Але навіщо?

16. Коли ви одні, то ви:

а) любите мріяти про можливо, абстрактні речі;

б) за всяку ціну намагаєтеся знайти собі конкретне заняття;

в) іноді любите помріяти, але про речі, які пов'язані з вашими справами.

17. Коли якась ідея захоплює вас, то ви почнете думати про неї:

а) незалежно від того, де і з ким знаходитесь;

б) тільки наодинці;

в) тільки там, де тиша.

18. Коли ви відстоюєте якусь ідею, то:

а) можете відмовитися від неї, якщо аргументи опонентів здадуться вам переконливими;

б) залишитеся при своїй думці, якщо опір виявиться дуже сильним.

в) будете відстоювати не зважаючи ні на що.

Обробка і інтерпретація результатів

Нараховується по 3 бали за відповідь «а», по 1 балу за відповідь «б», по 2 бали за відповідь «в». Підраховується загальна сума балів.

48 і більш за бали. Закладений значний творчий потенціал, який надає особистості багатий вибір творчих можливостей. Якщо він зможе реалізувати свої здібності, то йому доступні найрізноманітніші форми творчості.

24 - 47 балів. У студента є якості, які дозволяють йому творити, але є і бар'єри. Найнебезпечніший - це страх, особливо якщо опитуваний орієнтований тільки на успіх. Боязнь невдачі сковує уяву - основу творчості. Страх може бути і соціальним - страх суспільного засудження. Будь-яка нова ідея проходить через етап несподіванки, здивування, невизнання тих, хто оточує. Боязнь засудження за нову, незвичну для інших поведінку, погляди, відчуття сковують творчу активність, приводять до деструкції творчої особи.

23 і менш балів. Особистість просто недооцінює себе. Відсутність віри в свої сили приводить до думки, що він не здатен до творчості, пошуку нового.

**е) Діагностика комунікативних і організаторських схильностей
(КОС - 2 , Б. А. Федоршин)**

Інструкція. Методика визначення комунікативних й організаторських схильностей містить 40 питань. На кожне питання слід відповісти «так чи ні». Якщо вам важко у виборі відповіді, необхідно все-таки схилитися до відповідної альтернативи (+) або (-). Час на виконання методики 10-15 хвилин.

Опитувальник

1. Чи є у вас прагнення до вивчення людей і встановлення знайомств з різними людьми?
2. Чи подобається вам займатися суспільною роботою?
3. Чи довго вас турбує відчуття образи, заподіяної вам ким-небудь з ваших товаришів?
4. Чи завжди вам важко орієнтуватися у критичній ситуації, що створилася?
5. Чи багато у вас друзів, з якими ви постійно спілкуєтесь?
6. Чи часто вам вдається схилити більшість своїх товаришів до ухвалення ними вашої думки?
7. Чи вірно, що вам приємно і простіше проводити час за книгами або за яким-небудь іншим заняттям, чим з людьми?
8. Якщо виникли деякі перешкоди в здійсненні ваших намірів, чи легко вам відмовитися від своїх намірів?
9. Чи легко ви встановлюєте контакти з людьми, які старше за вас віком?
10. Чи любите ви придумувати або організовувати зі своїми товаришами різні ігри і розваги?
11. Чи важко вам включатися в нові для вас компанії (колективи)?
12. Чи часто ви відкладаєте на інші дні справи, які потрібно було виконати сьогодні?
13. Чи легко вам вдається встановлювати контакти і спілкуватися з незнайомими людьми?
14. Чи прагнете ви добитися того, щоб ваші товариші діяли в відповідності з вашою думкою?
15. Чи важко ви пристосовуєтесь у новому колективі?
16. Чи вірно, що у вас не буває конфліктів з товаришами через невиконання ними своїх обіцянок, зобов'язань, обов'язків?
17. Чи прагнете ви при слушній нагоді познайомитися і поговорити з новою людиною?
18. Чи часто при вирішенні важливих справ ви приймаєте ініціативу на себе?
19. Чи дратують вас навколишні люди і чи хотілося вам побути одному?
20. Чи правда, що ви погано орієнтуєтесь в незнайомій для вас обстановці?
21. Чи подобається вам постійно знаходитися серед людей?

22. Чи виникає у вас роздратування, якщо вам не вдається закінчити почату справу?
23. Чи випробовуєте ви утруднення, якщо доводиться проявити ініціативу, щоб познайомитися з новою людиною?
24. Чи правда, що ви стомлюєтеся від частого спілкування з товаришами?
25. Чи любите ви брати участь в колективних іграх?
26. Чи часто ви проявляєте ініціативу при вирішенні питань, що зачіпають інтереси ваших товаришів?
27. Чи правда, що ви відчуваєте себе невпевнено серед незнайомих людей?
28. Чи вірно, що ви рідко прагнете довести свою правоту?
29. Чи вважаєте ви, що вам не представляє особливої праці внести пожвавлення до малознайомої групи?
30. Чи приймаєте ви участь в суспільній роботі навчального закладу?
31. Чи прагнете ви обмежити круг своїх знайомих?
32. Чи вірно, що ви не прагнете обстоювати свою думку або рішення, якщо воно не відразу було прийняте товаришами?
33. Чи відчуваєте ви себе невимушено, потрапивши в незнайомий колектив?
34. Чи охоче ви приступаєте до організації різних заходів для своїх товаришів?
35. Чи правда, що ви не відчуваєте себе досить упевненим і спокійним, коли доводиться говорити що-небудь великій групі людей?
36. Чи часто ви спізнюєтеся на ділові зустрічі, побачення?
37. Чи вірно, що у вас багато друзів?
38. Чи часто ви виявляєтеся в центрі уваги своїх товаришів?
39. Чи часто ви бентежитесь, відчуваєте незручність при спілкуванні з малознайомими людьми?
40. Чи правда, що ви не дуже упевнено відчуваєте себе в оточенні великої групи своїх товаришів?

Обработка результатів тестування

Визначаються рівні комунікативних і організаторських схильностей залежно від набраних балів по цих параметрах. Максимальна кількість балів окремо по кожному параметру - 20. Підраховуються бали окремо по комунікативних і окремо по організаторських схильностях за допомогою ключа для обробки даних «КОС-2».

Ключ для обробки даних

Комунікативні схильності

Відповіді

(+) так 1, 5, 9, 13, 17, 21, 25, 29, 33, 37

(-) ні 3, 7, 11, 15, 19, 23, 27, 31, 35, 39

Організаторські схильності

(+) так 2, 6, 10, 14, 18, 22, 26, 30, 34, 38

(-) ні 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40.

За кожну відповідь «так чи ні» для висловів, співпадаючих з відміченими в ключі окремо по відповідних схильностях, приписується один бал. Експериментально встановлено п'ять рівнів комунікативних і

організаторських схильностей. Зразковий розподіл балів по цих рівнях приведений нижче.

Сума балів	1-4	5-8	9-12	13-16	17-20
Рівень	Дуже низький	Низький	Середній	Високий	Вищий

Випробовувані, які отримали оцінку **1-4** бали, характеризуються низьким рівнем прояву комунікативних і організаторських схильностей.

5-8 балів - мають комунікативні і організаторські схильності на рівні нижче середнього. Вони не прагнуть до спілкування, вважають за краще проводити час наодинці з собою. У новій компанії або колективі відчують себе скучно. Зазнають труднощі у встановленні контактів з людьми. Не обстоюють своєї думки, важко переживають образи. Рідко проявляють ініціативу, уникають ухвалення самостійних рішень.

Для випробовуваних, таких, що набрали **9-12** балів, характерний середній рівень прояву комунікативних і організаторських схильностей. Вони прагнуть до контактів з людьми, відстоюють своє, проте потенціал їх схильностей не відрізняється високою стійкістю. Потрібна подальша виховна робота по формуванню і розвитку цих якостей особи.

Оцінка **13-16** балів свідчить про високий рівень прояву комунікативних і організаторських схильностей випробовуваних. Вони не втрачаються в новій обстановці, швидко знаходять друзів, прагнуть розширити круг своїх знайомих, допомагають близьким і друзям, проявляють ініціативу в спілкуванні, здатні ухвалювати рішення у важких, нестандартних ситуаціях.

Вищий рівень комунікативних і організаторських схильностей (**17-20** балів) у випробовуваних свідчить про сформовану потребу в комунікативній і організаторській діяльності. Вони швидко орієнтуються у важких ситуаціях. Невимушено поведуться в новому колективі. Ініціативні. Ухвалюють самостійні рішення. Обстоюють свою думку і добиваються ухвалення своїх рішень. Люблять організовувати ігри, різні заходи. Наполегливі і одержимі в діяльності.

ДОДАТОК 4

Практичні поради, до яких варто прислухатися

(За книгою Михайлова Н. Н., Юсфин С.М. Педагогика поддержки:
Учебно-методическое пособие.- М.: МИРОС, 2001.—208 с.).

Що робити, якщо з Вами не згодні?

Не поспішайте доводити свою точку зору. Спокійно вислухайте доводи співбесідника, дайте йому висловитися до кінця. Уточніть, можливо, Ви говорите про різні речі або неточна постановка питання. При цьому цілком коректні вирази: «Якщо я Вас правильно зрозумів...», «Мабуть, я не все з'ясував...», «Давайте поговоримо про це докладніше», «Спробуємо поглянути на проблему інакше». Не відповідайте на

заперечення в категоричному тоні. Недопустимі репліки: «Я не згоден», «Ні, це нікуди не годиться», «Ні, це мені не підходить». Гнів, образа - прямі посібники конфлікту.

Що робити, якщо Ваші доводи «не доходять»?

Часто можна чути скарги: «Йому неможливо нічого довести», або «Тут що-небудь доводити марно». Швидше за все, це пов'язано з невмінням відстоювати свою точку зору спокійно, доброзичливо, аргументовано, доступно.

Як відстоювати свою точку зору аргументовано?

Перш за все, потрібно зрозуміти, наскільки Ваші аргументи «пробивають» логіку опонента. Інакше кажучи, розібратися, в чому Ви дійсно розходитеся (у позиціях, стратегії, тактиці, оцінках). Можливо, розбіжності й не такі великі, просто у Вашого опонента (або у Вас) недостатньо інформації, і саме це породжує розбіжності. Можливо, у аргументації Ви вживаєте слова з багатозначним трактуванням. Аргументоване відстоювання своєї точки зору припускає уміння виявляти суть розбіжності, а як аргументи використовувати лише достовірні факти. При цьому слідує: висловлювати свої думки гранично точно і коротко; не йти від суті справи; не гарячитися; без підстави не виявляти упертість; бути доброзичливим і чесним.

Критикуючи, слід враховувати, що: критика не звинувачення, а допомога. Основне в ній не фіксація негативного, а пошук шляхів його подолання. Для цього потрібно точно знати, чим було викликано негативне явище. Типовий приклад: вчитель не уміє точно розподілити час уроку, багато організаційних помилок. У такій ситуації він не здатний звернути увагу на учня, як на цьому наполягає класний вихователь. Якщо зрозуміти в чому справу, то, використовуючи позицію «буфера», не травмуючи самолюбності вчителя, можна допомогти йому в методиці викладання.

Деякі звороти мови можуть загострювати суперечку, а деякі, навпаки, пом'якшувати (табл. 7).

Звороти мови

Звороти мови, що <u>загострюють</u> суперечку	Звороти мови, які <u>пом'якшують</u> ситуацію
«Ви повинні це зрозуміти...»	«Чи не знаходите ви, що... »
«Я вважаю...»	«Чи не погодитеся ви з тим, що... »
«Я можу вам це довести...»	«Вам, само собою, відомо...»
«Ви про це ніколи і не думали...»	«Можливо, це може переконати вас...»
«Я упевнений, що ви не маєте рації...»	«Я, можливо, помиляюся, але...»
«Ця розмова ні до чого не приведе...»	«Не дивлячись на складність розмови, вона необхідна, тому що...»
«Це бездоказово...»	«Це важко довести, проте поміркуємо разом...»
	«Давайте звернемося до фактів»
	«Як відомо, абсолютних істин немає, давайте поглянемо на це...»

ДОДАТОК 5

Пам'ятка для педагогів - викладачів

"Етапи, основні напрямки і способи здійснення педагогічної підтримки особистісної самореалізації майбутнім учителям "

Таблиця 7

<i>Етапи педагогічної підтримки</i>	<i>Зміст діяльності</i>	<i>Прийоми і методи організації діяльності</i>
I. «Діагностичний»	1.Організація доброзичливої розмови зі студентом. 2.Діагностика виявлення і фіксації факту проблемності особистості, усвідомлення нею її майстерності, 3.Оволодіння високим рівнем педагогічного спілкування.	1.Засоби активного емпатичного слухання: а)прийоми невербальної емоційної підтримки; б)прийом "Парафраза"; в)прийом "промовляння"
II.		

«Пошуковий»	1.Сумісний з особистістю пошук причин і способів розв'язання особистісних можливостей, потреб, ускладнень, внутрішніх конфліктів; 2.Визначення професійних потреб та інтересів.	
III. «Проектувальний»	1.Особистість за допомогою вчителя направляє свої зусилля не на пошук способів реалізації своїх здібностей, а на переклад їх в конструктивне русло. 2..Особистість за підтримки педагога визначає шляхи і способи актуалізації внутрішнього потенціалу студента 3.побудова довірчих відносин між педагогом і студентом з метою планування індивідуального плану самовиховання, самоорганізації та самореалізації.	1.Методика
IV «Діяльнісний»	1.Взаємодоповнююча діяльність педагога і студента. 2.Здійснення особистістю плану намічених дій. Залучення до різних форм професійної діяльності та спілкування (в основному діє сама особистість) 3.Педагогічна підтримка зусиль особистості. Організація виховного середовища	1.Методи практичної діяльності особистості 2.Методи педагогічної підтримки дій особистості
V. «Рефлексія»	1.Сумісне обговорення з особистістю успіхів і невдач на попередніх етапах діяльності 2.Підвищення рівня самооцінки та професійного самоаналізу.	1.Прийоми рефлексії і саморефлексії. 2.Метод бесіди.

АНКЕТА УЧАСНИКА СПЕЦКУРСА

Дайте відповідь на питання даної анкети і проставте відповідний бал за кожне із запропонованих запитань. Бали: 2 - істотно посилюється; 1 -

швидше посилювався, ніж послаблювався; 0 - ніяк не змінився; (-1) - швидше послаблювався, ніж посилювався; (-2) - істотно послаблювався.

1. Як змінився процес Вашої особистісної самореалізації в результаті прослуховування даного спецкурсу та прийняття участі у практичних та самотійних заняттях ?

- у плані особистісної самоосвіти

- у оволодінні Вами новою методикою викладання

- у оволодінні Вами новими методиками діагностування

- у особистісному саморозвитку

2. Як змінилася Ваша взаємодія з одногрупниками та працівниками вишу у результаті участі на практичних заняттях ? Бали: 2 - істотно посилювалась; 1 - швидше посилювалась, ніж послаблювалась; 0 - ніяк не змінилась; (-1) - швидше послаблювалась, ніж посилювалась; (-2) - істотно послаблювалась.

- у забезпеченні позитивного мікроклімату у груп

- у взаємодії з групою

- у взаємодії з викладачами інших дисциплін

- у взаємодії з керівництвом вишу

3. Як змінилась спрямованість Вашої діяльності у результаті прослуховування вищезазначеного спецкурсу? Бали: 2 - істотно посилювалась; 1 - швидше посилювалась, ніж послаблювалась; 0 - ніяк не

змінилась; (-1) - швидше послабилась, ніж посилилась; (-2) - істотно послабилась.

- у формуванні позиції лідерської відповідальності

- у формуванні організаційних здібностей

- у встановленні контактів з іншими інститутами

(громадськими організаціями, клубами, гуртками, секціями та інше).

4. Чи змінилися результати Вашого навчання після прослуховування даного спецкурсу? Бали: 2 - істотно посилились; 1 - швидше посилились, ніж послабились; 0 - ніяк не змінилися; (-1) - швидше послабились, ніж посилились; (-2) - істотно послабились.

- об'єм і якість засвоєння знань ?

- Ваша успішність ?

- Ваша взаємодія з однокурсниками?

- Ваш статус у вишу (нові обов'язки, доручення, посилення)?

- Ваш авторитет у групі?

Укажіть, будь ласка Ваше прізвище, ім'я, по батькові, курс і номер групи:

Дякую за відповідь

Навчальне видання

Укладач

С а в ч у к О л е н а П е т р і в н а

Педагогічна підтримка особистісної самореалізації майбутніх учителів

Спецкурс

Для студентів, магістрантів, учителів, кураторів, викладачів вищих
педагогічних навчальних закладів,
а також для тих, хто цікавиться проблемами
педагогічної підтримки в освіті

Відповідальний редактор **Яцій О.М.**

Техн. редактор **Сітніков С.Є.**

Коректор **Потапенко Т.М.**

Папір офсетний. Тираж 150 пр.

Різографія. Надруковано з готового оригінал-макету
видавничого центру ДЗ ПНПУ імені К.Д.Ушинського

Для нотаток